

25.63x29.36	1/3	עמוד 1	הארץ - גלריה	06/07/2025	94672583-4
החברה להגנת הטבע/נוניקות של החברה להגנת הטב - 83364					

נוגע בקרעית

בגיל 99 דיוויד אטנבורו זועם יותר מאי פעם. בסרט חדש הוא מתריע מפני הפגיעה ההרסנית של ספינות דיג באוקיינוסים ובחיים בהם. מה מצבו של הים התיכון, והאם אפשר להשיב את הגלגל לאחור?

משה גלעד

באפילה. אבל אטנבורו יודע איך לגרום לנו להבין כמה חשוב להציל אותו. יותר מכך – הוא יכול לגרום לנו לחשוב שהן יפהפיות. סר דיוויד הוא אחד ממגשי הטלוויזיה המפורסמים בעולם, אבל בשלב זה הוא כבר הרבה יותר מכך. הוא חוקר טבע, המתווך הגדול ביותר, עירוניים שלא יודעים מאומה, לבין המרחבים הגדולים והחיות הקטנות. הוא הנביא שזועק ומוכיח בשער, ובעיקר חלוץ בתחום סרטי הטבע בעולם. אין אדם שמוזהה יותר ממנו עם המונח "סרט טבע טל-וויזיוני". אטנבורו כתב והציג עשר סדרות רחבות היקף, שעוסקות בבעלי החיים, הצמחייה והסביבה על פני כדור הארץ. נוסף על כך מיי לא תפקידי ניהול בכירים בתאגיד השידור הבריטי BBC. בארץ יצאו כמה תרגומים לספריו, בהם "על פני האדמה" (הוצאת רדיקל). התבוננות ברשימת הסדרות שיצר מובילה למסקנה שיש כאן היכרות שיטתית בין צופי הטלוויזיה לעולם שהם חיים בו. הוא יצר את "הכוכב הכחול", "הכוכב החי" ו"מעגל החיים", כולן על היבטים שונים של החיים על כדור הארץ. אחר כך עסק בחיים באנטארקטיקה, בחיי הצמחים, הציפורים והיונקים. אחת מגולות הכותרת היתה הסדרה "עולם מופלא"

המשך בעמ' 2

ה הסיכוי שאדם שגילו קרוב למאה ישתנה? ומה הסיכוי שדווקא בגילו המופלג יצור את אחת העבודות הכי חשובות ומרשימות שלו? דיוויד אטנבורו חגג לפני חודשיים 99. סרטו החדש "אוקיינוס" (הפקה של נשיונל ג'יאוגרפיק, ומינה בהוט, יס וביסני+) הוא אחת העבודות הכי מפתיעות, מעניינות וגם מזעזעות שלו. יש בסרט צילומים שלא ראינו מעולם מקרקעית הים: ספינת מכמורת ענקית גוררת רשת, שגורפת ומחסלת כל מה שעומד בדרכה. זו פעם ראשונה שתיעוד כזה מוצג לקהל – והוא מזעזע. חיים שנכחדו בגריפה אחת נוראה. אטנבורו זועם בקטעים האלה כפי שלא ראיתי אותו מעולם. "אוקיינוס" מוציא ממנו את המיטב – זעם טהור כך, בעזרת השילוב בין מגיש קשיש וסמכותי, שמתקשה כבר לעמוד ולדבר מול הרוח על חוף סקוטי, לבין צילומים מדהימים, שאיני זוכר כמותם, נוצרת טלוויזיה מצוינת. בשיחה עם חוקר ישראלי אמר בן שיחי: "בוא נראה אותך משכנע, בעזרת תמונה של תולעים שחיות בעומק הים, שחשוב לשמור עליהן מפני הכחדה". הוא צדק. איש הרי לא רוצה לראות תולעים אפורות

94672584 - 5	06/07/2025	הארץ - גלריה	עמוד 2	2/3	26.05x31.53
החברה להגנת הטבע כרוניקות של החברה להגנת הטב - 83364					

המשך מעמ' 1

(2006) שבה אפשר לראות את כל המאפיינים של אטנבורו. הוא מתאר את העולם כפלא שאנחנו זוכים להכיר.

אין בסדרות המוקדמות האלה כמעט ביקורת – אין בהן נקיטת עמדה לוחמנית או יציאה למאבק – וכאן התחולל השינוי הגדול. היום זהו אטנבורו אחר, כועס הרבה יותר. גם ב"אוקיינוס" הוא מקדיש זמן משמעותי כדי להראות את היופי הפנטסטי של החיים תחת פני הים ולאורך החופים, אבל כל אלה מובילים לפואנטה: הוא מראה לנו כמה יפה מה שאנחנו הורסים, והוא רותח על כך.

המקום החשוב ביותר על פני הכדור הארץ, מסביר אטנבורו בתחילת הסרט, אינו על פני היב' שה. אם נתבונן היטב בים, נבין את העולם טוב יותר. האוקיינוס הוא האזור הפראי והפחות מוכר בער' למנו. הוא אינו שייך לאף אחד ורובו כלל לא נראה. חשבנו שזהו מדבר, אבל בשנים האחרונות מתגלה לנו תמונה שונה. אנחנו מבינים למשל את חשיבותם של ההרים הענקיים שמתנשאים תחת מי האוקיינוסים. לדברי אטנבורו יש על קרקעית האוקיינוס 40 אלף הרים כאלה, שסביבם עולים מים מן המעמקים ועימם מזון. במקומות אחרים באוקיינוס מצביע אטנבורו על יערות כמו־טרופיים, של צמח שנקרא Giant Kelp. אלה אצות ענק חומות, מהגדולות בעולם, שאורכן יכול להגיע עד 60 מטרים. הן יוצרות יערות תת־ימיים צפר' פים, שמספקים בית גידול חשוב. תגלית אחרת באוקיינוס הם אפרי דשא תת־ימיים באזור איי בהאמה. אלה קולטים לדברי אט' נבורו יותר פחמן מכל יערות היבשה יחד. אפרים ירוקים אלה יעזרו לנו, אם נגהג נכון, למנוע אסון אקלימי עתידי.

בצלילה הראשונה שלי שכח' תי לנשום. התדהמה היתה גדולה מדי", אומר אטנבורו הישיש בעודו יושב על חוף סחוף רוחות. אפשר לשער שהצלילה הראשונה שבה ראה את שוניות האלמוגים, היצר' רים החיים הגדולים בעולם, היתה אי או בשנות ה-50. הסרט הזה שונה מן הקודמים כי החוקר עצמו, זה שסימן ההיכר המובהק שלו היה מסעות לכל קצווי תבל, זה שהקפיד להיות נוכח בכל אתר כמתווך נאמן בינינו וההדיוטות לבין הטבע הגדול, אינו עושה זאת עוד. הוא מעניק לסרט את הקריינות בקול המוכר שלו, הוא מעניק לנו את התובנות שלו, אבל משאיר לאח' רים, צעירים ונמרצים יותר, את הצילומים המרהיבים באתרים השונים, ו"אוקיינוס" כולל כמה מצילומי הטבע המרהיבים ביותר שראיתי.

ד"ר רות יהל, ראש צוות אקר' לוגיה ימית ברשות הטבע והגנים שמעידה על עצמה שהיא "אוהבת ים מושבעת ולכן משוחדת", מציגה

קרקעית ים אחרי דיג באמצעות רשת מכמורת; למעלה: שונית אלמוגים חיה ליד אוסטרליה; בשער: דיוויד אטנבורו בסרט צילום: מתוך ערוץ היוטיוב של National Geographic / צילום השער: Conor McDonnell/נשיונל ג'יאוגרפיק

להצלתו של הפיטרפלנקטון (אצות שחיות קרוב לפני המים, שם יש די אור כדי לאפשר פוטו־ סינתזה), אבל שינויי האקלים קשורים ישירות אליהם", אומרת יהל. "קל ומושך יותר להסתכל על הכרישים והדולפינים. אלה המי־נים הכריזמטיים. אבל הפיטרפל־נקטון הוא שקובע את כמות הפחמן שייקבר בים וייצא מהמערכת ולא ייפלט לאטמוספירה. לכן החשי־בות שלו אדירה".

אחרי 25 דקות של תמונות נהדרות, מנחית אטנבורו את המ־כה. זה הרגע שבגללו כדאי לצפות ב"אוקיינוס". זה הרגע שמעולם לא צולם. המצלמה מלווה במשך דקות ארוכות רשת מכמורת נגרת (Trawler) שעוברת על קרקעית הים ומכסחת – אין מילה טובה אחרת – כל מה שהיא נתקלת בו. ההרס פשוט לא יתואר. אחר כך רואים מה שמתרחש על סיפון ספינת הדיג – שלושה־רבעים מן השלל מושלכים בחזרה לים. אין בהם צורך או שימוש. כמעט כל הנזק האדיר שנגרם לא מביא שום תועלת. אטנבורו מספר ברגעים אלה על שברון הלב, על כך שגן העדן התת־ימי נהפך לאזור אסון. ההשוואה המדויקת לדבריו היא נסיעה פרועה של בולדוזר בלב יער גשם. הרי אם היינו רואים ומצל־מים דבר כזה – היתה מתעוררת סערה, אלא שבאוקיינוס זה קורה

המצלמה מלווה במשך דקות ארוכות רשת מכמורת נגרת שעוברת על קרקעית הים ומכסחת (אין מילה טובה אחרת), כל מה שהיא נתקלת בו. ההרס פשוט לא יתואר

בכל יום, זה חוקר, ואין איש שזועק. יתר על כן – במקומות רבים בעולם מסובסד הדיג הזה בידי ממשלות. על פי חישוב שערך – 20 מיליארד דולר מושקעים בכל שנה בסכסוד דיג מכמורת.

מראהו של אדם מבוגר שזועם כך הוא מרשים. כאשר אטנבורו מסביר בקול רועד שכרישים וצבי ים ששרדו את הכחדת הדינוזאורים לא ישרדו את עידן דיג המכמורת, הוא משכנע. לדבריו הרגנו כבר שני־שלישים מדגי הטרף בים. העושר והשפע נעלמו. קהילות של עופות מים גוועות ברעב, יש הרבה פחות דגים בים וגרוע מכך – חב־רות הדיג הגדולות והעשירות גוו־לות את פרנסתם של הדייגים המקומיים בקהילה. האוכל של שלושה מיליארד בני אדם תלוי באוקיינוס, והספינות גוזלות אותו מהם. "כך נראה קולוניאליזם

הים התיכון סובל מדיג היתר החמור ביותר בעולם. אוכלוסיית הדגים בו קרסה לחלוטין. שליש מחנה נכחד, אך גם כאן, לדברי אטנבורו, השמורות הימיות הן מקור לתקווה

עשרה. "כשיצאנו להגן על הל־ווייתנים נותר רק אחוז אחד מאוכלוסיית הלוויתן הכחול. חשבתי שאיבדנו אותם ושאין כבר דרך חזרה", מסביר אטנבורו. "מאז שאסרו ציד לווייתנים הם שילשו בתוך עשור את מספרם. לכן אני בטוח – אם נציל את הים נציל את העולם שלנו".

"שמורות ימיות הן הכלי שמר־כיה את עצמר", אומרת יהל. "ארגו הכלים להגנה על הים גדול וכולל ממשקי דיג, מניעת זיהום, מניעת פלישה של מינים, הגנה על מינים מסוימים כמו דגי החרב שכמעט נכחדו, אך אלה דברים שקשה לבצע אותם במציאות. הדבר שעזר בד מהר ואפקטיבי הוא הגנה על שטחים גדולים בים. חייבים להגן על אזורים מייצגים ולא רק על היפים או המעניינים ביותר. החשי־בות היא להגן על האוקיינוסים הפתוחים ולא רק על מים טריטו־ריאליים. כאשר יוצרים שמורות אלה רואים התאוששות מהירה, אפילו בתוך חמש שנים".

כדי להבין את מצב הדיג והים בישראל שוחחתי עם אלון רוטש־יך, לך, מנהל תחום המגוון הביולוגי ומנהל "החצי הכחול", פרויקט הים בחברה להגנת הטבע. "אנו עוסקים בכך מאז 2012, וב-2016 הצלחנו להעביר רפורמה בתחום הדיג", הוא מסביר. "המדינה השייתה מג־בלות על שיטות הדיג באופן שתואם את עוצמת ההשפעה שלהם. למכמורתנים יש את ההש־פעה הגבוהה וההרסנית ביותר. הצלחנו להוציא מפעילות חלק מהצי. היו 27 ספינות מכמורת והיום פעילות 16 ספינות. כמו כן הצלחנו לסגור 40 אחוזים משטח הים לדיג מכמורת. על הספינות הנותרות הוטלו מגבלות כמו עומקי מינימום ושלושה חודשים בקיץ שאסור לדוג בהם.

"אנחנו רוצים לסגור את דיג המכמורת לחלוטין ולפצות את העוסקים בכך כי הם עושים נזק מדי, אבל לא הצלחנו. המדינה לא מצאה את הסכום המתאים לפיצוי. נדרשו שני מיליון שקל לספינה כפיצוי על הפסקת הדיג. סך הכל מדובר ב-38 מיליון שקל. עד עכשיו לא נמצא לכך התקציב. מלבד התועלת לטבע יש בהשבתתם רווחים נוספים – נמנעת תפיסת דגים צעירים ונמנעת פליטה מש־מעותית של גזי חממה.

"דייגים מסחריים ברשתות עמידה הוגבלו גם הם – הגדילו להם את גודל העין ברשת, קבעו

94672585 - 6	06/07/2025	הארץ - גלריה	עמוד 3	3/3	17.52x33.22
החברה להגנת הטבע/ניקוט של החברה להגנת הטב - 83364					

דולפינים ועופות ים סביב פתיון שהושלך מספינת דיג. בעולם פועלות 400 אלף ספינות כאלה. אין עבורן מקום רחוק או עמוק מדי צילום: Silverback Films and Open Planet Studios/Doug Anderson / נשיונל ג'יאוגרפיק

אלון רוטשילד, מנהל "החצי הכחול": "אנו רוצים לסגור את דיג המכמורת לחלוטין ולפצות את העוסקים בכך. המדינה לא מצאה את הסכום – בסך הכל 38 מיליון שקל"

אנחנו מתקדמים לשמורות טובות, רציניות, מנוהלות וללא דיג. הת' מונה טובה יחסית, בתנאי שממשלת ישראל ומנהל התכנון יאפשרו את התקדמות השמורות ולא יעצרו".

האם יש לכך היענות של קהל רחב?

"ככל שזה קרוב לחוף – אני שים מודעים וערים לבעיות האלה. הציבור מתעניין ומעורב בחופים. ככל שמרחיקים לים העמוק קשה יותר לגייס את תשומת הלב של הציבור. זה תלוי אם מצליחים לגייס ציילומים מרהיבים, ששובים את העין והלב. לא בכל מקום אפשר להביא כאלה. הדוגמה העכש' ווית' שלנו היא שיש אתר ימי, לא רחוק מהחוף, שיש בו תולעים והן חשובות כי הן מנטרלות את המ' תאן. עכשיו לך תראה לאנשים תמונה של תולעים בעומק הים ותשכנע שזה חשוב לשמור עליהן". רק אטנבורו יכול.

שבניגוד למה שקורה ברוב העו' לם – כשמורות טבע חייבים לא' סור דיג. זה מאוד משמעותי. "ההתנגדויות באות מכיוונים שונים – דייגים רוצים להמשיך לדוג, המדינה מתחילה להסתכל על הים ורוצה לזרוק לתוכו דברים שקשה למצוא להם מקום ביבשה, החל מחקלאות ימית וכלה בתש' תיות לחשמל, גז, נפט, פנלים סו' לריים, טורבינות רוח ועוד. כל אלה צריכים שטח. יש הרבה גורמים שלוששים עיניים לים".

מה מצב השמורות שלנו? "המזל שלנו והבעיה שלנו זה שהתחלנו מאוחר. יש מדינות שמראות כבר 20 אחוזים שטחי שמורות. היתרון שלנו טמון בכך שנצבר אצלנו מספיק ידע והצלחנו להשתמש בו. הבנו שאין שום טעם לסמן שמורות אבל להרשות בהן דיג. לכן מצבנו טוב יותר מאשר באירופה. ייתכן ששם יש יותר אחוזים, אבל זה חסר משמעות.

ייחודיות המתוכננות באזורים שקרקעיתם ייחודית וראויה לשי' מור כגון בראש הכרמל וברכס בוסתן הגליל; ושמורות קו חוף המשתרעות למרחק של מאות בודדות של מטרים מקו החוף. "שמורות ימיות הן הפתרון הטוב והמשמעותי ביותר להצלת הים", אומר רוטשילד. "המטרה היא להגיע ל-30 אחוזים שטח שמורות ימיות. נכון להיום במים הריבוניים אנחנו על שישה אחו' זים. יש עוד שני אחוזים שאושרו וממתנים להכרזה ויש אזורים נוספים שמתכננים לקדם. במים הכלכליים יש תוכנית'אב שבה סומנו 30 אחוזים אבל הצלחנו להכריז רק על אתר אחד. "חשוב לציין לטובה את מנהל התכנון. הם הכינו מסמך מדיניות ואימצו בו בצורה משמעותית את תוכנית השמורות. הם הכניסו חלק גדול מהבקשות שלנו לרשת שמורות במסמך ושוכנעו

הפסקת דיג לעונת רבייה בין חוד' שיים לשלושה. ההערכה היא ש-1,600 צבי ים נפגעים בכל שנה מרשתות עמידה. דייגי הפנאי החובבים הוגבלו ברפורמה בצורה מינורית. למשל מכסת שלל – שני דגים גדולים ביום. באמצע 2018 הוקמה יחידת פיקוח ימית ברשות הטבע והגנים והיא מפק'ת גם על הדיג. זו מהפכה כי פתאום נוצרה אכיפה טובה. מדור בר בצוות מקצועי ומיומן שעושה עבודה מעולה".

בישראל הוכרו עד כה שמונה שמורות ימיות: ראש הנקרה, שקמונה, ראש כרמל, דור הבונים, מעגן מיכאל, גדוה ניצנים ושקמה. מלבדן יש שתי שמורות מאושרות: ים עלייה ביפו ואבטח. השמורות הימיות נחלקות לכמה סוגים: ארבע שמורות לאורך חופה הים' תיכוני של ישראל שישתרעו מקו החוף במזרח ועד גבול המים הריבוניים במערב; שמורות

דגים בים התיכון. מצב השמורות הימיות בישראל טוב יותר מבאירופה צילום: Olly Scholey/National Geographic